

Minimè igitur membra sunt: alioquin ex uno membro beatitudo videbitur esse conjuncta, quod fieri nequit. Id quidem, inquam, dubium non est: sed id, quod restat, exspecto. Ad bonum verò cætera referri palam est. Iccirco enim sufficientia petitur, quoniam bonum esse 5. judicatur; iccirco potentia, quoniam id quoque esse creditur bonum. Idem de reverentia, claritudine, jucunditate, conjectare licet. Omnia 10. igitur expetendorum summa atque causa bonum est. Quod enim neque re, neque similitudine ullum in se refinet bonum, id expeti nullo modo potest. Contraque etiam, ⁸ qua naturā bona non sunt, tamen si esse videantur, quasi vera bona sint, appetuntur. Quo sit, uti summa, cardo, atque causa expetendorum omnium, bonitas esse jure credatur. ⁹ Cujus vero causā quid expetitur, id maxime videtur optari. Veluti si salutis causā quispiam velit equitare, non tam equitandi motum desiderat, quām salutis effectum. Cūm 15. igitur omnia boni gratiā petantur, non illa potius quām bonum ipsum desideratur ab omnibus. Sed propter quod cætera optantur, beatitudinem esse concessimus: quare sic quoque sola queritur beatitudo. Ex quo a lido apparet ipius boni, & beatitudinis unam atque eandem esse substantiam. Nihil video, cur dissentire quispiam possit. Sed Deum 20. veramque beatitudinem unum, atque idem esse monstravimus. Ita, inquam. ⁶ Securè igitur concludere licet, Dei quoque in ipso bono, nec usquam alio, sitam esse substantiam.

INTERPRETATIO.

a evidenter, b certò.

NOTE.

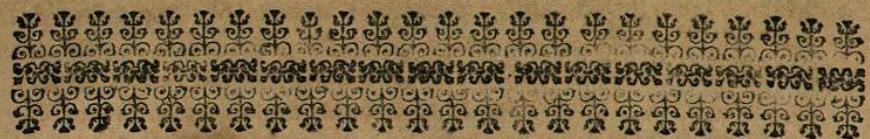
participatione est, divitiis, potentia, claritate, & voluptate cumulari: quod sic infertur. Si divitia, potentia, & cætera id genus quædam essent summi boni membra, hæc possent ita à summo bono separari, ut summum bonum esse posset sine illis: ut enim partes five membra, suā qualibet scorsum idēa cogitati possunt, sic à se invicem separari & separatim conservari possunt: quemadmodum constat de mente & corpore, quæ sunt hominis partes: quin si hæc prædicta essent de genere modorum, si ne quibus res, cujus sunt, potest existere: sicut corpus potest existere sine quiete, posset etiam summum bonum existere sine prædictis, adeoque non sequeretur cum, qui frueretur summo bono, frui propter prædictis: sed prædicta neque sunt membra summi boni; neque etiam modi, sine quibus esse possit summum bonum; quandoquidem

summum bonum ex dictis nec partes habet, nec modo afficitur, quo possit carere; alioqui non esset absolute perfectum: quare necesse est, ut qui summo bono fruatur, hic & voluptate, & claritate, & cæteris ejusmodi fruatur. Imò neque divitiæ neque alia ejusmodi experimus nisi quia videntur habere rationem summi boni, five beatitudinis.

8. *Qua naturā bona non sunt.*] Quicquid ab homine expetitur, id aut ies ipsa aut specie saltē bonum est: unde ait Philosophi nec bonum qua bonum est, odio haberi, nec malum qua malum, amari.

9. *Cujus causā quid expetitar, &c.*] Hoc est axioma, quod à Philosophis solet sic exprimi: propter quod unumquaque tale, illud magis tale est; quod etiam si in aliis forte causarum generibus fallere posset; in genere tamen finis, in quo generi nunc adhibetur, constat.

METRUM X.

METRUM X.

CARMEN constans ex duplice genere versuum alternorum, quorum prior Phaleucus spondeum, dactylum, & tres coreos habet, posterior Sapphicus coreum, spondeum, dactylum, & duos coreos: nisi quod pro Sapphico, cuius erat alternare in secundo versu, repetitur Phaleucus. Corrigere fuisse factum, sed id forte neglexit Auctor, quod uterque versus endecasyllabus est.

ARGUMENTUM.

PHILosophia invitat homines perturbationibus occatos ad prædictam summi boni notionem, quod hæc non solum sit tenebrarum expers, sed ipsa Solis luce præstantior, & placidæ quietis parens.

HUc omnes pariter venite capti,
Quos fallax ligat improbis catenis
Terrenas habitans libido menteis.

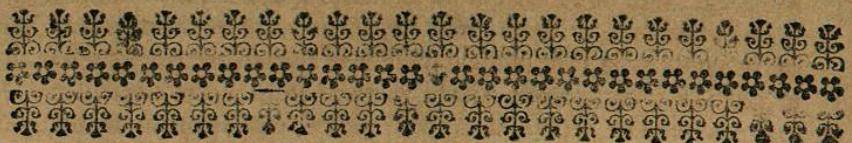
INTERPRETATIO.

Convenite huc omnes decepti, quos libido | stringit vinculis crudelibus.
mendax, occupans mentes terrestres, con-

NOTE.

1. *Huc.*] Ad prædictam summi boni notionem.
1. *Omnis pariter venite capti.*] Pariter intelligi potest jungi vel cum verbo *venite*, ut significetur, *convenite*; vel cum participio *capti*, ut significetur, *fallax*: *decepi*: *captus* enim generatim is dicitur, qui in alterius potestate est: unde *captivus*: speciatim verò is est, qui corpori suo morem gerens suis ducitur perturbationibus. Virg. 4. Æneid. v. 194.
Regnorum immemores turpique cupidine captos.
Hinc *libido*, quæ meritò dicitur *fallax*, perhibetur ligare mentes terrenas improbis catenis. *Libido*, inquam, quæ ni-

hil est aliud, quām cogitatio mentis motibus corporeis obsequantis, meritò dicitur *fallax*, quia mentem à Deo, qui est prima veritas primaque bonitas, abducens in errorem vitiumque ducit. Eadem libido ligat mentes improbis catenis; quia mentem impedit, quominus hæc ad summi boni, quod naturaliter cognoscit appetitus, adeptiōem perverniat. At mentes, quas libido habitat, sive ut sappius Auctor noster loquitur, *hebetat*, sunt terrena; quod terreno corpori obsequantur. 1. Cor. 15. *Primus homo de terra, terrenus: secundus homo de cœlo, cœlestis.* Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cœlestis, tales & cœlestes.

PROSA XI.

ARGUMENTUM.

POstquam Philosophia proposuit, bonum esse unum, quod omnia, suo quaque modo, appetunt; eadem concludit rerum omnium finem esse bonum.

ASSENTIOR, inquam. Cuncta enim firmissimis nexa rationibus constant. Tum illa, quanti, inquit, aestimabis, si bonum ipsum quid sit, agnoveris? Infiniti, inquam: si quidem mihi pariter Deum quoque, qui bonum est, contingat agnoscere. Atqui hoc verisimiliter, inquit, ratione patefaciam, maneant modò quæ paulo antè conclusa sunt.^a Manebunt, inquam. Nonne, inquit, monstravimus ea, quæ appetuntur à pluribus, idcirco vera perfectaque bona non esse, quoniam à se invicem discrepant, cumque alteri abesset alterum, plenum, absolutumque bonum afferre non posse? tum autem verum bonum fieri, cùm in unam veluti formam, atque efficientiam colliguntur, ut quæ sufficientia est, eadem sit potentia, reverentia, claritas, atque jucunditas: nisi verò unum, atque ide omnia sint, nihil habere, quo inter expertenda numerentur? Demonstratum est, inquam, nec dubitari ullo modo potest. Quæ igitur, cum discrepant, minimè bona sunt; cùm verò unum esse cœperint, bona fiunt: nonne hæc ut bona sint, unitatis fieri adepitione contingit? Ita, inquam, videtur. Sed omne quod bonum est, boni participatione bonum esse concedis, an minimè? Ita est.^c Oportet igitur idem esse unum, atque bonum simili ratione concedas.

INTERPRETATIO.

^a si memor præteriorum, hac concesseris. [nitare afficitur.
^b hec ita erunt. ^c quod bonum est, id bo-

NOTÆ.

^{1.} Bonum ipsum quid sit.] Bonum simpliciter, de quo nunc agitur, est summum: id sufficiat dixisse semel pro toto isto capite.

^{2.} Monstravimus.] Prosâ 9. hujus libri.

^{3.} Bona non esse quoniam à se invicem discrepant.] I. Philosophia proponit, bonum, (quo nomine intelligit sum-

CONSOLATIONIS PHILOSOPHÆ. LIB. III.

* Eadem namque substantia est eorum, quorum naturaliter non est diversus effectus. Negare, inquam, nequeo. ¹ Nostine igitur, inquit, omne quod est, tam diu manere atque subsistere, quam diu sit unum; sed interire atque dissolvi pariter, atque unum esse desiderit?
5. Quonam modo? Ut in animalibus, inquit, cùm in unum coëunt, ac permanent anima corpusque, id animal vocatur. Cùm vero hæc unitas utriusque separatione dissolvitur, interire, nec jam esse animal liquet. Ipsum quoque corpus cùm in unâ formâ, membrorum conjunctione, permanet, humana visitur species. At si distributæ, segregatae, tæque partes corporis distraxerint unitatem, desinit esse quod fuerat. Eoque modo percurrenti cætera proculdubio patebit subsistere unumquodque, dum unum est: cum vero unum esse definit, interire. Consideranti, inquam, mihi plura, minimè aliud videtur. Estne igitur, inquit, quod in quantum naturaliter agat^a, relictâ subsistendi appetentiâ, venire ad interitum, corruptionemque desideret? Si animalia, inquam, considerem, quæ habent aliquam volendi nolendique natum, nihil invenio, quod^b, nullis extra cogentibus, abjiciat manendi intentionem, & ad interitum sponte festinet. Omne namque animal tueri salutem laborat: mortem verò, perniciemque devitat. Sed

INTERPRETATIO.

^a fugatâ sua conservationis appetitione. [atque violentiâ.
^b absque ullâ causarum exteriorum vi

NOTÆ.

mum) esse unum hoc fere modo. Cùm inter unum & multa nullum excogitari possit medium, necesse est ut summum bonum sit unum aut multiplex. Atqui summum bonum non potest esse multiplex: idcirco enim probatum est divisionis, potestatem, & cætera ejusmodi non habere rationem summi boni, quia sunt multa.

4. Eadem substantia est, quorum naturaliter non est diversus effectus.] Non judicamus de causâ nisi per ejusdem effectus: unde quorum non videmus diversos effectus, nullum argumentum habemus, quo judicemus hæc esse res diversas.

5. Nostine igitur, omne quod est.] II. Philosophia proponit, omnia, suo quaque modo, summum bonum appetere, sic. Cùm unum & bonum sint eadem substantia, quicquid appetit unum, illud etiam appetat bonum accesse est. Atqui omnia appetunt unum:

siquidem appetunt esse; ut videre est in animalibus, in plantis, in corporibus inanimatis. Quæ omnia tam clare prononuntur, ut explicacione nostrâ non indigeant. Moneo solùm duplēm hîc distinguendum esse appetitum, voluntatiū unum; alterum naturale.

Appetitus voluntarius est ipsa mentis cognoscens voluntas, cuius ita sumus conscienti, docente ipso nostro mentis voluntatisque auctore, majorem ut huius intelligentiam à nullo homine accipere possimus. Talis est ille appetitus, quo volumus esse beati: talis est iste appetitus, quo, inquit nunc Philosophia, sape mortem cogentibus causis quam natura reformat, mens humana amplectitur; aut gignendi opus interdum coercet. Sed ait Philosophia, se nunc non de his voluntariis anima cognoscens motibus tractare.

Appetitus autem naturalis, est instinctus rei etiam insciæ ad ipsius con-

Heic erit vobis requies laborum,
5. Heic portus placidâ manens quiete,
Hoc patens unum miseris asylum.
Non quidquid Tagus aureis arenis
Donat, aut Hermus rutilante ripâ,
Aut Indus calido propinquus orbi,
10. Candidis miscens virideis lapis,
Illustrant aciem, magisque cæcos
In suas condunt animos tenebras.
Hoc quidquid placet, excitatque menteis,
Insimis tellus aluit cavernis,

INTERPRETATIO.

Hic quies laborum erit vobis: hic statio
frenus tranquillitate perpetua: hoc unum
refugium apertum miseris. Nec Tagus suis
arenis aureis, nec Hermus suo litora rutilo,
nec Indus, vicinus regioni calida; suis
destant commoventque animos.

NOTE.

4. *Heic erit vobis, &c.*] Evidens enim summi boni notio, utpote principium cum veritatis tum virtutis, mentem liberabit a procellis errorum, vi-

tiorumque: unde erit requies, portus, &
asylum.

nomen dedit: hic autem fluvius, aur-

saltem tellus, cui nomen dedit, gemmis
abundat: quamobrem Claudianus signifi-

caturus vestem gemmis contextam

Carm. 8. v. 584. canit.

Aperat Indus

Velamenta lapis.
Gemmae porro aliae sunt candidæ, aliae
virides, aliae cæruleæ, aliae alterius colo-

ris, pro variâ luminis modificati

ratione: unde Indus hic dicitur miscere vi-

rides lapis candidis: & Lucret. 1. 2.

Interdum quodam sensu fit, ut videa-

tur

Inter caruleum virides miscere sma-

ragos.

11. *Illustrant aciem.*] Nempe mentis.

11. *Magisque cæcos.*] Alludere vide-

tur ad oculos, qui nimis auri, gemme,

alteriusve corporis lucentis reluctan-

te splendore offenduntur, nec non in-

ductâ caligine aliquando excæcantur:

aurum enim & gemmæ, quamvis mul-

to splendore oculis videantur splendere,

mentis nihilominus aciem non illu-

strant, immo potius inductâ perturba-

tionum caligine mentem ita excæcant,

Nec pulcher Ganges, atque auroturbidus

Hermus.

9. *Aut Indus.*] Indus fluvius Ori-

entis, qui Indiam ab occasu definiens, ei

15. Splendor, quo regitur vegetque cœlum,
Vitat obscuras animæ ruinas.
Hanc quisquis poterit notare lucem,
Candidos i hœbi radios negabit.

INTERPRETATIO.

At vero lumen, quo cœlum gubernatur & | hoc lumen, ille negabit radios Solis esse
viget, cævet lapsus caliginosus mentis: | aequè puros.
quare quicunque valebit animadvertere

NOTE.

deantur; quatenus mens horum amore | quamobrem ruina mentis ita obscura
capta nil nisi terram cogitat.

15. *Splendor.*] Summum bonum, sive
Deus, qui ad Heb. 1. dicitur *splendor*
gloria & Sap. 7. candor lucis eterna.

15. *Quo regitur vegetque cœlum.*] Deus
enim non solum corpora, sed mentes
omnes creat, conservat, & regit. Spe-
ciatim verò cœlum viget regitürque
motu, cuius Deus ita auctor est, ut hic
non incipiat continueturque nisi statu-
tis ab ipso Deo legibus.

16. *Vitat obscuras animæ ruinas.*] Men-
tis urpote immortalis nulla est ruina,
quoad rem spectat, sed duntaxat quoad
modum, nimis cogitationem. Est
autem cogitatio mentis ruina tum,
cum mens a rectâ judicandi & eligendi
normâ recedens, in errorem & vitium
labitur. Vitium mentis nullum sine er-
tore, error nullus sine obscuritate;

est, ut ab hâc Lux æterna Deus lon-
gius distare, hancque propterea vitare
dicitur: unde Deus efficit, ut quos il-
luminat, hi ejusmodi ruinam etiam vi-
tent.

17. *Hanc quisquis poterit notare lucem.*]
Deum qui est summum bonum.

18. *Candidos Phœbi radios negabit.*]
Candor, color est omnium luci simili-
mus: hinc sive corpora sive mentes eò
majori candore affici dicuntur, quòd
majori perfunduntur luce: sicut stella,
scriptio, ipsa cogitatio, Horatio, Ci-
ceroni, Ovidio dicitur modò magis,
modo minus candida. Radix autem so-
lares, quantumvis lucidi videantur,
tantum nihilominus non lucent, quan-
tum Deus, qui 1. ad Tim. 6. *lucem in-*
habitat inaccessibilem.

quid de herbis, arboribusque, quid de inanimatis omnino consentiam rebus, prorsus dubito. Atqui non est, quod de hoc possit ambigere, cùm herbas, atque arbores intuearis, primum sibi convinentibus in nasci locis, ubi quantum earum natura queat, citò exaroscere, atque 5. interire non possint. Nam aliæ quidem campis, aliæ montibus oriuntur, alias ferunt paludes, aliæ axis harent, aliarum secundæ sunt steriles arenæ, quas si in alia quispam loca transferre conetur, arefcant. Sed dat cuique natura quod convenit, &, ne, dum manere possunt, intereant, elaborat. Quid dicam, quod omnes, velut in terras ore 10. demerso, trahunt alimenta radicibus, ac per medulæ robur, corticemque diffundunt? Quid, quod mollissimum quodque, sicuti medulla est, interiore semper sede reconditur, extra vero quadam ligni firmitate tegitur: ultimus autem cortex adversum cæli intemperiem, quasi^b mali patiens defensor opponitur? Jam verò quanta est naturæ dili- 15. gentia, ut cuncta semine multiplicato propagentur, quæ omnia non modo ad tempus manendi, verùm generatum quoque, quasi in perpetuum permanendi, veluti quasdam machinas esse quis nesciat? Ea etiam quæ inanimata esse creduntur, nonne quod suum est, quæque simili ratione desiderant? Cur enim flamas quidem sursum levitas 20. vehit, terras vero deorsum pondus deprimit, nisi quod hæc singulis loca, motionesque convenient? Porro autem quod cuique consentaneum est, id unumquodque conservat: sicuti ea, quæ sunt inimica, corruptunt. Jam verò quæ dura sunt, ut lapides, adharent tenacissime partibus suis, &, ne facile dissolvantur, resistunt. Quæ vero liquen-

INTERPRETATIO.

^a dubitare. ^b validius resistens.

NOTÆ.

servationem divinitus impressus. Primum quidem hic appetitus dicitur instinctus: est enim impulsio; & qualibet impulsio rectè dicitur instinctus: cùm instinctus dicatur ab instigando, hoc ab instando; quod qui instigat, hic instat & urget. Deinde idem appetitus est rei etiam insciæ: quandoquidem in corporibus inanimatis, in quibus nulla potest esse cognitio, locum habet. Præterea hic appetitus divinitus impressus est: non fecus ac voluntarius: Deus enim movet omnia. Denique idem appetitus est ad rei conservationem: dedit enim divina providentia, ut hic dicitur, creatis à se rebus hanc vel maximam manendi causam, ut quoad possunt, naturali-

ter manere desiderent. Hoc appetitu, ut quodam naturæ principio animalia manere amant. Eodem semper appetunt gignendi opus, quo solo mortalium rerum durat diuturnitas. Hoc appetitu acceptas escas sine cogitatione transfigimus. Eodem, in somno spiritum ducimus nescientes. Hoc denique appetitu cuncta quæ sunt, appetunt naturaliter constantiam permanendi, deviant perniciem. Sic in ove, viso lupo, spiritus à cerebro per nervos fluere soliti ad eas declinant ovis partes quæ ad fugam destinantur: In formicæ verò, viso frumento, idem spiritus deturbant ad eas formicæ partes, quæ ad capiendum dispositæ sunt.

tia ut aër, atque aqua, facilè quidem dividentibus cedunt, sed citò in ea rursus, à quibus sunt abcessæ, relabuntur. Ignis verò omnem refigit sectionem. Neque nunc nos de voluntariis animæ cognoscentis motibus, sed de naturali intentione tractamus. Sicuti est, quod exceptas escas sine cogitatione transfigimus, quod in somno spiritumducimus nescientes. Nam ne in animalibus quidem manendi amor ex animæ voluntatibus, verùm ex naturæ principiis venit. Nam sæpe mortem cogentibus caussis, quam natura reformat, voluntas amplectitur: contraque illud, quo solo mortalium rerum durat diuturnitas, gignendi opus, quod natura semper appetit, interdum coerct voluntas. Adeo hæc sui^b caritas non ex animali motione, sed ex naturali intentione procedit. Dedit enim providentia creatis à se rebus hanc vel maximam manendi caussam, ut quoad possunt, naturaliter manere desiderent: quare nihil est, quod ullo modo queas dubitare, cuncta, 15. quæ sunt, appetere naturaliter constantiam permanendi, devitare perniciem. Confiteor, inquam^c, nunc me indubitate cernere, quæ dum incerta videbantur. Quod autem, inquit, subsistere ac permanere appetit, id unum esse desiderat, hoc enim sublatu, ne esse quidem cuiquam permanebit. Verum est, inquam. Omnia igitur, in- 20. quit, unum desiderant. Consensi. Sed unum idipsum monstravimus esse, quod bonum est. Ita quidem. Cuncta igitur bonum petunt: quod quidem ita describas licet, ipsum bonum esse, quod desideratur ab omnibus. ^d Nihil, inquam, verius excogitari potest. Nam vel ad nihil cuncta referuntur, & uno, veluti vertice destituta, 25. sine rectore, fluitabunt, aut si quid est, ad quod universa festinent, id erit omnium summum bonorum. Et illa, numium, inquit, ô alumne lator: ipsam enim^e media^f veritatis notam mente fixisti: sed in hoc patuit tibi, quod ignorare te paulò antè dicebas. Quid? in- quiam.

INTERPRETATIO.

^a respiramus. ^b amor erga semetipsum. ^c non possim amplius dubitare. ^d mani- c me jam animadvertere tam evidenter, ^e festa. ^f ea de quibus ante dubitabam, ut de his

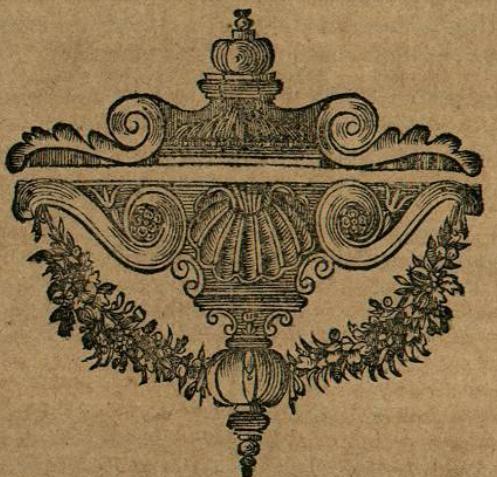
NOTÆ.

^g Nihil verius.] Nam praedictus naturalis appetitus vel est à nihilo, vel est ab aliquo summo rectore, ad quem propterea veluti ad primum principium & ultimum finem revocandus est. Atqui fieri non potest, ut iste appetitus sit à nihilo: siquidem nihilum non po- test esse ullius rei causa. ^h Media veritatis.] Manifesta: sic enim, interprete Servio. Virgil. 2. Aeneid. v. 533. ⁱ Hic Priamus quamquam in mediâ jam morte tenetur.

240 ANICII MANLII SEVERINI BOETII
Quis esset, inquit,⁸ rerum omnium finis? Id est enim profecto, quod
desideratur ab omnibus: quod quia bonum esse collegimus, oportet, re-
rum omnium finem bonum esse fateamur.

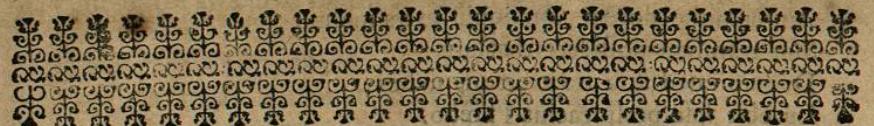
NOTE.

8. *Rerum omnium finis.*] III. Ph[ilosophia] tur, id rerum omnium finis est. At-
Iosophia concludit rerum omnia finis: qui ex dictis summum bonum ab om-
nem esse bonum & quidem summum: nibus rebus desideratur.
quia quod ab omnibus rebus desidera-

METRUM XI.

CONSOLATIONIS PHILOSOPHIAE. LIB. III. 241

METRUM XI.

Q UOD dicitur iambicum. Carmen constans ex uno genere versuum,
quorum quilibet sex pedes habet, saepe imparibus locis spondeum, pari-
bus iambum.

ARGUMENTUM.

P HILOSOPHUS, inquit Philosophia, suam attentiū
consideret mentem: huic quippe lumen ingenitum, quod,
magistro docente, summæ etiam veritatis possit esse princi-
pium.

Q UI S QUI S profundâ mente vestigat verum,
Cupitque nullis ille deviis falli,
In se revolvat intimi lucem visus,

INTERPRETATIO.

Qui inquirit veritatem alto animo, | revocet lumen interioris affectus ad suam
idemque optat nullis decipi erroribus, hic | mentem,

NOTE.

1. *Quisquis.*] Philosophus: nam Philosophus, spectatā nominis interpre-
tatione, is appellatur, qui totā mente
vestigat verum, sapientia studiosus. Ni-
mirum, inquit Tullius s. Tusc. Pytha-
gora ingenium & eloquentiam cùm admir-
atus esset Leon, quasivix ex eo, quā ma-
xime arte consideret? illa artem quidem se-
scire nullam respondit, sed esse Philoso-
phum... raros esse quosdam, qui ceteris
omnibus pro nihilo habitis, rerum natu-
ram studiosè intuerentur, hos se appellare
sapientia studiosos. id est enim, philoso-
phos.

2. *Verum sive veritas duplicitas.*] Verum sive veri-
tas duplicitis est generis, nempe res, &
modus. Res vera est extra, modus ve-
rus est intra mentem: unde posterius
hoc verum sive veritas definiti potest
cogitatio mentis recte percipientis aut
judicantis. Agitur autem hic de hōc
potteriori vero: unde statim dicetur
vers. 6. animum id suis retrusum possidere
thesauris.

3. *In se revolvat, &c.*] Suam men-
tem inspiciat: mens enim humana in

his, quæ naturali lumine cognoscenda

sunt, nullum potest habere judicium

verum certumque (quod nunc dicitur

verum investigandum) nisi praecunte &

Hh